

MARTIN RISINGGÅRD

Vem är egyptier? – egyptisk medborgarskapspolitik i förändring

Medborgarskapspolitik i förändring

Under det styrande partiet NDPs* partikongress i slutet av september meddelade president Hosni Mubarak att regeringen har för avsikt att göra ett tillägg i landets medborgarskapslag. Tillägget ska göra det möjligt för barn till egyptiska kvinnor och utländska män att kunna söka egyptiskt medborgarskap. När en egyptisk man gifter sig med en utländsk kvinna har hon rätt att redan efter två år ansöka om medborgarskap. Deras barn anses odiskutabelt vara egyptiska medborgare. Om en egyptisk kvinna däremot gifter sig med en icke-egyptisk man har enligt lagen i sin nuvarande form varken maken eller barnen rätt att söka medborgarskap. Det finns uppgifter som tyder på att runt en halv miljon människor i Egypten saknar medborgarskap på grund av att fadern kommer från ett annat land.

Det egyptiska medborgarskapet garanterar inte mycket av substantiella politiska och civila rättigheter men det ger en rätt till fri skolgång, vissa sociala förmåner och tillträde till de allmänna universiteten. Det ger en också villkorlös rätt att leva och arbeta i landet. Som icke-medborgare måste man söka arbets- och uppehållstillstånd som kontinuerligt ska förnyas. För den som är fattig innebär avsaknaden av medborgarskap stora praktiska bekymmer. På grund av den svåra situation många hamnar i på grund av lagen har olika organisationer, jurister och parlamentariker i Egypten sedan ett par år tillbaka förespråkat en ändring av lagen. Man har samtidigt pekat på att lagen strider mot

* NDP står för National Democratic Party. *Reds. anm.*

landets konstitution, enligt vilken varje egyptisk medborgare är garanterad likhet inför lagen oavsett religion, etnicitet och kön. Utöver interna aktörer har flera internationella människorättsorganisationer engagerat sig i frågan och har vid upprepade tillfällen uppmanat den egyptiska regeringen att ändra lagen. Regeringen har dock hela tiden visat sig ovillig att gå dessa till krav mötes. Nu verkar det dock som att man från regeringens sida har ändrat inställning i frågan. Det är på många sätt en viktig förändring eftersom frågan om den egyptiska medborgarskapslagen är kopplad till för landet mycket centrala och känsliga ämnen.

En fråga om kvinnans rättigheter

Medborgarskapslagen i sin nuvarande form reflekterar tydligt den egyptiska kvinnans politiska och sociala ställning. Trots att konstitutionen talar om jämlikhet mellan könen och individuella rättigheter finns det flera lagar som begränsar kvinnans rättigheter i förhållande till mannen. Framför allt gäller det de lagar som reglerar familjefrågor. Olika regler gäller för män respektive kvinnor vad gäller arv, vårdnad, skilsmässa mm. En egyptisk kvinna kan sedan tre år tillbaka numera skilja sig från sin man utan hans medgivande. Tidigare var det omöjligt. Dock kan det innebära utdragna rättsprocesser och för den kvinna som vill ta ut skilsmässa betalas inget underhåll. Det kan jämföras med att allt mannen behöver göra om han vill skilja sig från sin fru är att riva sönder äktenskapskontraktet.

Ett annat exempel på hur kvinnors rättigheter begränsas är att en kvinna som vill hämta ut ett pass måste ha ett skriftligt tillstånd från sin man eller någon annan manlig släkting. Egypten har skrivit under FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor men har reserverat sig på vissa punkter, däribland den gällande medborgarskap. Man säger att dessa strider mot shar'ia, muslimsk juridisk tradition, vilken anses utgöra grunden för egyptisk lagstiftning. Konservativa krafter opponerar sig mot en ändring av medborgarskapslagen med hänvisning till de traditioner med vilka

familjeband alltid har definierats i Egypten. En kvinna som gifter sig lämnar sin familj för en annan. När en man gifter sig tillförs hans familj en ny medlem. Släktband har alltid ansetts följa mannen.

Andra hänvisar till nationens säkerhet som ett skäl för att inte ändra lagen. En ändring skulle, menar man, innebära att israeler (barn till israeliska män) gavs tillträde till militären. Även detta argument andas konservatism och visar på en traditionell syn på kvinnor och män. Att det idag är möjligt för barn till israeliska kvinnor att bli egyptiska medborgare uppfattas inte utgöra samma säkerhetsrisk. Återigen, det är mannen som garanterar familjens fortlevnad. Det är i relationen mellan fadern och barnet som lojaliteten till de sina garanteras.

Konservatism och religion är viktiga förklaringsfaktorer till att regeringen har varit ovillig att gå dem som förespråkar förändring till mötes. Det ska dock inte förstås som att det handlar om en konflikt mellan modernitet och gamla historiska kulturella och religiösa traditioner. Religionen fick den starka roll den har i politiken idag först under president Anwar Sadats tid. Både den regim som satt vid makten från tiden efter revolutionen 1919 till De fria officerarnas revolution 1952 och president Gamal Abdel Nasser var till ideologin i huvudsak sekulär. Regimen som grundades efter revolutionen 1919 fann sin inspiration i västerländsk liberalism och Nasser fann den i socialismen. Under bägge dessa regimer hölls religiösa krafter borta från makten.

När Sadat tog över efter Nasser genomgick landet en allmän islamisering som tog sig uttryck i både en ny inriktning i regeringens politik men också att olika religiösa grupper gavs ökat inflytande och spelutrymme i den egyptiska politiken. Utvecklingen mot ökade rättigheter för kvinnor – som under Nassers tid hade tagit sig ut i arbetslivet och givits rösträtt – gick därmed mot ett bakslag. Det var under Anwar Sadats presidentskap som den rådande medborgarskapslagen stiftades. En lagändring som skulle innebära att den gamla diskriminerande principen övergavs och att stärka kvinnans medborgerliga rättigheter gick emot rådande konservativa åsikter.

En förklaring till Sadats nya inriktning var att genom att uppmuntra islamistiska strömningar lyckades han spela ut gamla Nasser-anhängare

och vänstergrupper. En annan förklaring var att han saknade den karisma, de politiska visioner och den folklighet som karaktäriserade Nassers ledarstil. Sadats betoning av tradition och religion var ett sätt att legitimera sin ställning. Istället för att som Nasser profilera sig som en man av folket byggde Sadats ledarstil istället på att skapa bilden av sig som en traditionell patriark. Sadat valde till exempel ofta att likna det egyptiska folket vid en stor traditionell egyptisk familj och då han talade till folket tilltalade han dem ofta som ”mina barn”. Denna bild av nationen går väl ihop med en medborgarskapslagstiftning som definierar banden mellan egyptier på samma vis som banden mellan familjemedlemmar.

Den politiska ordning som etablerades under Sadat gäller i stort sett än idag. Det är en paradox i den egyptiska politiken att regeringen samtidigt som den slår ner hårt mot islamistiska oppositionsgrupper (och samtidigt alla grupper som anses vara kritiska till statens politik) låter religiösa institutioner få inflytande över politiken. Det kan förstås som en strategi att ta udden av olika islamistiska grupper. Stora sociala klyftor och fattigdom kombinerad med utbredd korruption inom det styrande partiet skapar bördig mark för alternativa ledare och ideologier. Mubarak har genomdrivit vissa förändringar som har varit viktiga för mänskliga rättigheter i stort och kvinnors rättigheter i synnerhet. Det har dock hittills mest rört sig om förhållandevis små förändringar som inte påverkat den politiska strukturen i sin helhet. I likhet med Sadat har Mubarak hållit sig väl med konservativa krafter och lyssnat mindre på dem som förespråkar utökad demokratisering. På så vis är den stundande lagändringen ett genombrott. Framförallt har den stort symbolvärde för den Egyptens kvinnor.